

60-72 AYLIK ÇOCUKLARIN AKRANLARINA KARŞI GÖSTERDİKLERİ DUYGUSAL VE DAVRANIŞSAL TEPKİLERİNİN DUYGULARI ANLAMA BECERİLERİ AÇISINDAN İNCELENMESİ¹

Yasemin KUYUCU

Uzman, Milli Eğitim Bakanlığı, yasemin.kuyucu@hotmail.com

Kezban TEPELİ

Yard.Doç.Dr, Selçuk Üniversitesi, ktepli@selcuk.edu.tr

ÖZET: Bu çalışma, çocukların akranlarına karşı gösterdikleri duygusal ve davranışsal tepkilerinin duyguları anlama becerilerine göre farklılaşıp farklılaşmadığını incelemek amacıyla yapılmıştır. Araştırma okul öncesi eğitim kurumlarına devam eden 359 çocuk (60-72 ay) ile yürütülmüştür. Çocukların duyguları anlama beceri düzeylerini belirleyebilmek için “Denham Duygu Anlama Testi (DDAT)”, akranlarına karşı gösterdikleri duygusal ve davranışsal tepkileri değerlendirebilmek için ise “Akran Tepki Testi (ATT)” kullanılmıştır. Araştırmada toplanan veriler SPSS 15.0 paket programı kullanılarak değerlendirilmiştir ve verilerin analizinde Kay-Kare (X^2) testi kullanılmıştır. Araştırma sonucunda, çocukların duyguları anlama becerilerine göre akranlarına karşı gösterdikleri duygusal ve davranışsal tepkilerin farklılaştığı belirlenmiştir.

Anahtar Kelimeler: Akran ilişkileri, saldırganlık, prososyal davranış, tepki, duyguları anlama

STUDYING EMOTIONAL AND BEHAVIORAL RESPONSES OF 60-72 MONTHS OLD CHILDREN AGAINST THEIR PEERS IN TERMS OF THEIR EMOTION UNDERSTANDING SKILLS

ABSTRACT: The research was conducted in order to determine if children’s emotional and behavioral reactions against their peers differentiate or not depending on their emotion understanding skills. The research was conducted with 359 children (60-72 months old) attending pre-school education institution. “Denham’s Affect Knowledge Test” was used to determine the children’s level of emotion understanding skills while “Challenging Situation Task” was used in order to assess their emotional and behavioral reactions against their peers. The data collected in the study were assessed by using spss 15.0 package program and chi-square (X^2) test was used for analysis of the data. At the end of the research, children’s emotional and behavioral responses against their peers were found to differentiate according to their emotion understanding skills.

Key Words: Peer Relationship, aggressiveness, pro-social behavior, response, emotion understanding

GİRİŞ

Çocuk, dünyaya geldiği andan itibaren çevresiyle girdiği etkileşim sonucunda bedensel, zihinsel, sosyal ve duygusal yönlerden hızlı bir gelişim içine girer (Zembat ve Unutkan, 2001). 0-6 yaş kişiliğin temellerinin atıldığı ve çocuğun yakın çevresinden en çok etkilendiği, her türlü öğrenmeye açık olduğu bir dönem olup, insan hayatındaki en kritik dönemlerden biridir (Elibol Gültekin, 2008).

Bu dönemde çocuğun başarının artırılması; zihinsel becerilerin yanı sıra sosyo-duygusal becerilerin birleştirilerek erken dönemlerden itibaren çocuğa kazandırılması ile mümkündür (Izard vd., 2001). Duygusal ve sosyal gelişim birbirinden ayırt edilmeyecek kadar birbirine bağımlıdır (Başal, 2004). Çocukların, yetişkinlerle ve akranlarıyla olumlu sosyal ilişkiler kurmaları, diğer insanların duygularını anlayabilmeleri, kendi duygu ve davranışlarını kontrol edebilmeleri ve duygularını düzenleyip ortamın koşullarına göre ifade etmeleri, okul öncesi dönemde sosyal-duygusal gelişimin en önemli unsurları arasında yer alır (Denham, 1998; Denham ve Couchoud, 1987; Izard vd., 2001). Bu sosyal ve duygusal becerilerin, çocuğun ailesine ve sosyal çevresine olan uyumunu kolaylaştırdığı, okul başarısına katkıda bulunduğu ve ileride ki sosyal yetkinliğini yordadığı belirtilmektedir (Downs ve Strand, 2008; Denham, 1998; Denham ve Couchoud, 1987; Trentacosta vd., 2006; Izard vd., 2001).

¹ Bu çalışma Yasemin Kuyucucu’nun yüksek lisans tezinden üretilmiştir.

Duyguları anlama becerisi, bir olayın bireyde hangi duygunun yaşanmasına sebep olacağını bilmesi becerisidir. Duyguları anlama becerisinin gelişiminde yaşantıların önemi büyüktür. Çünkü birey geçirdiği deneyimlerle olayların bireyde hangi duyguyu yaratacağını öğrenir (Sroufe, 1997). Duyguları anlamada önemli olan, duyguların doğuracağı sonuçları yani sahip oldukları etkileri bilmektir (Davis, 2004).

Çocuklar 3 yaşını doldurduktan sonra duyguları tanıyıp onları kontrol edebilir hale gelmeye başlarlar (Bak, 2011). Nitekim yapılan birçok araştırma çocukların küçük yaşlardan itibaren basit duyguları (mutluluk, kızgınlık, korkma) anlayabildikleri ve ilerleyen yaşla daha karmaşık duyguları da anlayıp yorumlayabildiklerini ortaya çıkarmıştır (Arslan, 2012; Denham vd., 2010a; Denham vd., 2012).

Çocuğun sosyal ilişki içerisinde bulunduğu arkadaşlarının duygularını anlayabilmesi ilişkinin devamı açısından çok önemlidir. Çünkü arkadaş ilişkilerinde karşıdaki bireyin hissettiği duyguyu anlamamak ya da yanlış anlamak karşıdaki kişiye verilecek tepkiyi belirleyeceğinden ilişkinin sağlıklı bir biçimde sürdürülmesi açısından önemlidir. Örneğin çocuk üzgün olan bir arkadaşının yaşadığı duyguyu yanlış anlayıp onun konuşmamasına kızgınlıkla tepki verirse bu aralarındaki ilişkiyi olumsuz etkiler (Dunn ve Hughes, 1998). Unutulmamalıdır ki; çocukların duygusal yeterlilikleri arttıkça iletişim ve empati becerileri de geliştiğinden anne-babası, akranları ve çevresindeki diğer bireylerle olan etkileşimi sosyal becerilerinin de gelişmesine katkı sağlayacaktır (Crick ve Dodge, 1994; Barth ve Archibald, 2003; Bak, 2011; Arslan, 2012; San Bayhan ve Artan, 2007; Gander ve Gardiner, 2010).

Kıscacası başkalarının duygularını anlamak; çocukların sosyal becerilerini, okul yıllarında ve hayatı boyunca başkaları ile olumlu sosyal ilişkiler kurmak ve sürdürmek için gerekli yeteneklerini etkiler (Garner ve Waajid, 2012; Izard vd. 2001). Araştırmacılar, duyguları daha iyi anlayan ve tanıyan çocukların daha yüksek düzeyde olumlu sosyal davranışlar gösterdiklerini ve akranları arasında daha popüler olduklarını ortaya koymuşlardır (Downs ve Strand, 2008; Eisenberg vd., 1990; Zahn-Waxler ve Radke-Yarrow, 1990; Garner ve Waajid, 2012).

92

Sosyal yaşamın gereklerinden biri duyguların doğru şekilde ve dozda ifade edilmesidir. Çocuklar büyüdükçe duygularını uygun yerde, uygun zamanda ve uygun şekilde ifade etmeyi öğrenirler (San Bayhan ve Artan, 2007; Baumgartner ve Strayer, 2008). Akranların provoke eden davranışlarına karşı çocukların göstereceği duygusal ve davranışsal tepkiler çocuktan çocuğa farklılık göstermektedir. Örneğin, arkadaşı kendisine vurduğunda bazı çocuk oturup ağlar ve bir yetişkinin yardımı gelmesini bekler, bazıları aynı şekilde vurarak arkadaşına karşılık verir, bazıları da arkadaşına yaptığı bu davranışın yanlış olduğunu uygun bir dille anlatmaya çalışır. Arkadaşının bu saldırgan davranışı karşısında kimi çocuk üzülür, kimi korkar veya kızar, kimi de nötrdür yani hiç bir şey hissetmez. Çocukların, akranlarının provoke eden davranışları karşısında verecekleri duygusal ve davranışsal tepkilerin belirleyicilerinin neler olduğu bilinirse, bu değişkenler bakımından çocuk desteklenerek akranların provoke eden davranışları karşısında toplum tarafından kabul gören prososyal tepkiler vermesi erken yaşlarda sağlanabilir. Çocuğun sosyal-duygusal gelişiminde önemli bir değişken olan duyguları anlama becerisinin akranlara karşı gösterilen davranışsal ve duygusal tepkilerde belirleyici olup olmadığı merak edilmiş ve bu çalışmada araştırılmak istenmiştir. Bu nedenle çalışmada “Çocukların (60-72 ay) akranlarına karşı gösterdikleri duygusal ve davranışsal tepki tercihleri duyguları anlama becerilerine göre farklılaşmaktadır?” sorusuna cevap aranmıştır. Bu amaç çerçevesinde aşağıdaki denenceler test edilmiştir:

- 60-72 Aylık çocukların duyguları anlama becerilerine göre akranlarına karşı göstermeyi tercih ettikleri duygusal tepkiler anlamı düzeyde farklılaşır.
- 60-72 Aylık çocukların duyguları anlama becerilerine göre akranlarına karşı göstermeyi tercih ettikleri davranışsal tepkiler anlamlı düzeyde farklılaşır.

YÖNTEM

Araştırma Modeli

Bu araştırma nedensel karşılaştırma modelinde uygulanmış bir çalışmadır. Nedensel karşılaştırma (casual-comparative) insan grupları arasındaki farklılıkların nedenlerini ve sonuçlarını koşullar ve katılımcılar üzerinde herhangi bir müdahale olmaksızın belirlemeyi amaçlayan çalışmalardır (Büyüköztürk vd., 2008). Bu model çerçevesinde okul öncesi çağıdaki 60-72 aylık çocukların akranlarına karşı gösterdikleri duygusal ve davranışsal tepkilerinin duyguları anlama becerileri açısından incelenmesi amaçlanmıştır.

Çalışma Grubu

Bu araştırmanın çalışma grubunu; 2011-2012 öğretim yılında Konya iline bağlı Selçuklu, Meram ve Karatay merkez ilçelerindeki okul öncesi eğitim kurumlarından tesadüfi küme örnekleme yoluyla seçilen bağımsız anaokulları ve ilköğretime bağlı anasınıflarında eğitim gören 359 çocuk (60-72 ay) oluşturmaktadır. Çalışma grubundaki çocukların 180'i kız (%50,1) ve 179'u erkektir (%49,9). Ayrıca çalışma grubundaki çocukların 123'ünün yaşları 60-66 ay (%34,3), 236'sının ise 67-72 ay (%65,7) arasında değişmektedir.

Veri Toplama Araçları

Araştırma verilerinin toplanması amacıyla “Denham Duygu Anlama Testi” ve “Akran Tepki Testi” kullanılmıştır.

Denham Duygu Anlama Testi (Denham's Affect Knowledge Test): Denham Duygu Anlama Testi (Denham's Affect Knowledge Test) 1986 yılında Susanne A. Denham tarafından geliştirilen 3-6 yaş çocukların duyguları anlama becerilerini ölçmek amacıyla kuklalarla uygulanan bir testtir. Test'in Türkçeye uyarlaması ve geçerlik güvenilirlik çalışması Tepeli, Yılmaz ve Kuyucu (2012) tarafından yapılmıştır. Test'e öncelikle çocuğa duygular sorularak başlanır. “Mutlu, kızgın, üzgün, korkmuş” duygularını simgeleyen yüz ifadeleri gösterilerek bu yüzün ne hissettiği çocuğa sorulur. Ardından 20 farklı diyalog ile “mutlu, kızgın, üzgün, korkmuş” duyguları anne ve kız-erkek kardeş (çocuğun cinsiyetine göre tercih edilen) kuklaları ile canlandırılır. Çocuktan her bir diyaloga konu olan duyguyu kuklanın yüzüne tutması istenir. Uygulama sırasında çocuktan hem doğru yüz ifadesini göstermesi hem de duygunun adını söylemesi istenir. Çocuk doğru olan duygunun adını ve yüz ifadesini söylerse 2 puan, duygunun adı ya da yüz ifadelerinden herhangi birini doğru olarak cevaplandırır ise 1 puan, aksi takdirde 0 puan alır (Denham vd., 2010b). Test'in cronbach alfa değeri .82 ve testin aralıklı tekrarı korelasyon katsayısı ise .96'dır. Yirmi sorunun tek faktör altında toplandığı testte, bu tek faktörün ölçeğe ilişkin varyansı açıklama oranı % 31.15 dir (Kuyucu, 2012).

Akran Tepki Testi (Challenging Situation Task): Denham, Bouril ve Belouad (1994) tarafından geliştirilen Akran Tepki Testi-ATT (Challenging Situation Task-CST), akranların provoke eden davranışları karşısında çocukların nasıl hissettiklerinin ve bu durumlar karşısında nasıl tepki gösterdiklerinin değerlendirildiği resimli tercih testidir (Denham vd., 1994). Test'in Türkçeye uyarlaması ve geçerlik güvenilirlik çalışması Tepeli ve Kuyucu (2012) tarafından yapılmıştır. Testte çocuklara yöneltilen proveke eden akran davranışlarına yönelik üç farklı senaryo vardır. Bu 3 olay şöyledir; 1. Olay: Akranının legolarla yaptığı kuleyi yıkması; 2. Olay: Akranı tarafından tokat atılması; 3. Olay: Akranının oyuncağı izinsiz elinden almasıdır. Senaryolar 7,6 x10,2 cm olarak hazırlanmış resimli kartlarla ve sözel kısa açıklamalarla çocuklara sunulur. Arkasından çocukların bu durum karşısında nasıl hissedeceği sorulur ve resimli kart olarak gösterilen “mutlu, üzgün, kızgın ve nötr (hiçbir şey hissetmeme)” duygu ifadelerinden birini seçmesi istenir. Çocuklara verilen senaryodaki akranın provoke edici davranışı karşısında ne yapacağı sorulur ve 3 olay için ayrı ayrı resimlenmiş “Prososyal, saldırgan, manipülatif ve kaçınmacı” davranış tepkilerini gösteren resimlerden birini seçmesi istenir. Örneğin; birinci olayda geçen “akranının legolarla yaptığı kuleyi yıkması” senaryosu için prososyal davranış: arkadaşına bu davranışının hatalı olduğunu söylemesi ve yıkılan kuleyi yeniden yapması; saldırgan davranış: arkadaşına vurarak, bağırarak karşılık vermesi; manipülatif davranış: kulesi yıkıldığı için ağlaması; kaçınmacı davranış: başka bir arkadaşını bulup onunla oynamaya gitmesidir.

Akran Tepki Testi (Challenging Situation Task), Türkçe'ye uyarlanırken testin Türk çocukları için geçerli bir test olup olmadığını test etmek amacıyla Akran Tepki Testi'nde yer alan 1., 2., ve 3. Olaya ilişkin duygusal ve davranışsal tepki tercihleri arasındaki ilişki katsayıları belirlenmiştir. 1., 2. ve 3. olaylar için; duygusal tepki tercihleri arasındaki korelasyon değerleri .41 ve üzeri, davranışsal tepki tercihleri arasındaki korelasyon değerleri .49 ve üzeri, aynı olaya ait duygusal tepki tercihi ile davranışsal tepki tercihi arasındaki korelasyon değerleri ise .36 ve üzeridir (Kuyucu, 2012).

Akranın provoke eden davranışına karşı gösterdiği tepki bakımından alt uç grupta (uygun duygusal tepkiyi gösteremeyen ve prososyal davranışlar sergileyemeyen çocuklar) ve üst uç grupta (uygun duygusal tepkiyi gösteren ve prososyal davranışlar sergileyen çocuklar) yer alan çocukların ATT'de geçen 3 olay karşısında tercih ettikleri duygusal ve davranışsal tepkilerin farklılaşıp farklılaşmadığı Kay-Kare (X^2) analizi ile test edilmiştir. X^2 analizi sonuçları çocukların 3 farklı olay karşısında tercih ettikleri duygusal ve davranışsal tepkilerin alt ve üst uç grupta yer almaya göre farklılaştığını göstermiştir (Duygusal tepki tercihleri için 1. Olayda $X^2_{(sd=3, n=160)}= 24,019, P<0,001$; 2. Olayda $X^2_{(sd=3, n=160)}= 8,098, P<0,05$; 3. Olayda $X^2_{(sd=3, n=160)}= 15,156, P<0,01$ dir. Davranışsal tepki tercihleri için 1.

Olayda $X^2_{(sd=3, n=160)}= 25.647, P<0.001$; 2. Olayda $X^2_{(sd=3, n=160)}= 51.818, P<0.001$; 3. Olayda $X^2_{(sd=3, n=160)}= 43.128, P<0.001$ dir).

Verilerin Toplanması ve Analizi

Araştırma verileri, 2011-2012 öğretim yılında Konya merkez ilçelerinden Selçuklu, Meram ve Karatay'daki okul öncesi eğitim kurumlarından tesadüfi küme örnekleme yolu ile seçilen bağımsız anaokulları ve ilköğretime bağlı anasınıflarına devam eden 359 çocuktan (60-72 aylık) toplanmıştır. “Denham Duygu Anlama Testi” ve “Akran Tepki Testi” çalışmaya katılan çocuklara bireysel olarak uygulanmıştır.

İlk aşamada Denham Duygu Anlama Testi'yle çocukların duyguları anlama beceri puanları ve Akran Tepki Testi'yle çocukların duygusal ve davranışsal tepki tercihi frekans değerleri saptanmıştır.

Tablo 1. Denham Duygu Anlama Testi Puanlarına İlişkin En Düşük-En Yüksek, \bar{X} ve S Değerleri

	n	En Düşük	En Yüksek	\bar{X}	S
Denham Duygu Anlama Testi	359	10	40	34,51	4,68

Daha sonra çocukların akranlarına karşı gösterdikleri davranışsal ve duygusal tepki tercihi frekans değerleri, duyguları anlama becerilerine göre sınıflandırılmıştır. Çocuklar, duyguları anlama becerileri bakımından üç gruba ayrılmıştır. Gruplar oluşturulurken çalışmaya alınan çocukların duyguları anlama beceri puan ortalaması (34.51) ve standart sapması (4.68) hesaplanmıştır (Bkz. Tablo 1). Ortalamanın +1 standart sapma sağı ile -1 standart sapma solu arasında kalan duyguları anlama beceri puanına sahip çocukların duyguları anlama becerileri, orta; ortalamanın +1 standart sapma değerinin üstünde duyguları anlama beceri puanına sahip çocukların ($\bar{X}+S= 39$) duyguları anlama becerileri yüksek; ortalamanın -1 standart sapma değerinin altında duyguları anlama beceri puanına sahip çocukların ($\bar{X}-S= 30$) duyguları anlama becerileri düşük olarak sınıflandırılmıştır. Tablo 2'de her bir alt grupta yer alan çocukların sayıları verilmiştir.

Tablo 2. Denham Duygu Anlama Testi Puanları

Denham Duygu Anlama Testi Puanları	n
10-30 puanları arası “Düşük”	41
31-38 puanları arası “Orta”	225
39-40 puanları arası “Yüksek”	93

Verilerin istatistiksel analizi bağımsız değişkenin bağımlı değişken üzerine etkilerini ortaya koyacak bir desen içinde ele alınmıştır: Çalışma grubunu oluşturan çocukların akranlarına karşı gösterdikleri duygusal davranışsal tepki tercihlerinin duyguları anlama becerilerine göre anlamlı bir farklılık gösterip göstermediğini test etmek amacı ile “Kay-Kare (X^2)” testi kullanılmıştır. Kay-kare testi, iki sınıflı (kategorik) değişkenin düzeylerine göre oluşan gözlemlerde gözlenen sayılarla-değerlerle, beklenen sayıların-değerlerin birbirinden anlamlı bir şekilde farklılık gösterip göstermediğini test eder (Büyüköztürk, 2011). Çalışmaya katılan çocukların akranlarına karşı gösterdikleri duygusal ve davranışsal tepkileri belirlemek için kullanılan Akran Tepki Testi, sınıflama türü test (Nominal Scale) olduğundan verilerin analizinde “Kay-Kare (X^2)” testi kullanılmıştır. Araştırma sonucunda elde edilen veriler, SPSS 15.0 paket programı kullanılarak analiz edilmiştir.

BULGULAR

Bu bölümde araştırma bulguları yer almaktadır. Araştırmaya katılan çocukların ATT' de geçen üç olay karşısında göstermeyi tercih ettikleri duygusal tepkilerin duyguları anlama becerilerine göre frekans, yüzde ve X^2 değerleri Tablo 3'de verilmiştir.

Tablo 3. 60-72 Aylık Çocukların Duyguları Anlama Becerilerine Göre Akranlarına Karşı Göstermeyi Tercih Ettikleri Duygusal Tepkilerin Frekans, Yüzde Dağılımı ve X² Testi Sonuçları

Duyguları Anlama Becerisi	Duygusal Tepkiler	1. Olay		2. Olay		3. Olay	
		n	%	n	%	n	%
Düşük	Mutlu	6	14.6	2	4.9	3	7.3
	Üzgün	18	43.9	14	34.1	17	41.5
	Kızgın	10	24.4	20	48.8	15	36.6
	Nötr	7	17.1	5	12.2	6	14.6
Orta	Mutlu	7	3.1	3	1.3	5	2.2
	Üzgün	135	60.0	91	40.4	97	43.1
	Kızgın	51	22.7	114	50.7	89	39.6
	Nötr	32	14.2	17	7.6	34	15.1
Yüksek	Mutlu	0	0	1	1.1	3	3.2
	Üzgün	61	65.6	40	43.0	39	41.9
	Kızgın	24	25.8	47	50.5	46	49.5
	Nötr	8	8.6	5	5.4	5	5.4
		X ² =21.954		X ² =6.020		X ² =9.967	
		p<0.01**		p>0.05		p>0.05	
		sd=6		sd=6		sd=6	

Tablo 3 incelendiğinde 1. Olay için çocukların duygusal tepki tercihleri sırasıyla şöyledir: Duyguları anlama becerisi düşük olan çocukların %14.6'ı mutlu, %43.9'u üzgün, %24.4'ü kızgın ve %17.1'i nötr duygusal tepkiyi tercih etmiştir. Duyguları anlama becerisi orta düzeyde olan çocukların %3.1'i mutlu, %60'ı üzgün, %22.7'si kızgın ve %14.2'si nötr duygusal tepkiyi tercih etmişlerdir. Duyguları anlama becerisi yüksek olan çocukların ise %65.6'sı üzgün, %25.8'i kızgın ve %8.6'sı nötr duygusal tepkiyi tercih etmiştir ve mutlu duygusal tepkiyi ise hiç tercih etmemişlerdir. Araştırmaya katılan çocukların 1. Olay karşısında verdikleri duygusal tepkilerin duyguları anlama becerilerine göre farklılaştığı belirlenmiştir (X²(sd=6, n=359)= 21.954, p<0.01).

Düşük, orta ve yüksek düzeyde duyguları anlama becerisine sahip çocukların 1. Olayda tercih ettikleri duygusal tepki yüzdeleri incelendiğinde; olumsuz bir durum karşısında hissedilmemesi beklenen “mutlu” duygusal tepkiyi, duyguları anlama becerisi düşük düzeyde olan çocukların %14.6'sı, orta düzeyde olan çocukların %3.1'i tercih ederken, duyguları anlama becerisi yüksek düzeyde olan çocuklar ise hiç tercih etmemişlerdir. Ayrıca 1. Olay için en çok tercih edilen duygusal tepkinin “üzgün” olduğu görülmektedir. Duyguları anlama becerisi düşük, orta ve yüksek düzeyde olan çocukların üzgün duygusal tepkiyi tercih etme yüzdelik değerleri sırasıyla şöyledir; %43.9, %60, %65.6.

2. Olay karşısında duyguları anlama becerisi düşük olan çocukların %4.9'u mutlu, %34.1'i üzgün, %48.8'i kızgın, %12.2'si nötr duygusal tepkiyi tercih etmişlerdir. Duyguları anlama becerisi orta düzeyde olan çocukların %1.3'ü mutlu, %40.4'ü üzgün, %50.7'si kızgın, %7.6'ı nötr duygusunu hissedeceklerini belirtmişlerdir. Duyguları anlama becerisi yüksek düzeyde olan çocukların ise %1.1'i mutlu, %43'ü üzgün, %50.5'i kızgın ve %5.4'ü nötr duygusal tepkiyi tercih etmiştir. Duyguları anlama beceri düzeyi düşük, orta ve yüksek olan çocukların 2. Olay karşısında vermeyi tercih ettikleri duygusal tepkilerin duyguları anlama becerilerine göre farklılaşmadığı belirlenmiştir (X²_(sd=6, n=359)= 6.020, p>0.05). 1. Olay ve 2. Olay karşısında verilen duygusal tepkilerin seçilme yüzdeleri incelendiğinde; 1. Olayda en fazla seçilen duygusal tepki üzgünken, 2. Olayda en fazla seçilen duygusal tepki kızgındır.

Duyguları anlama becerisi düşük, orta ve yüksek olan çocukların 3. Olay karşısında hissedeceklerini belirttikleri olası duygusal tepkiler şöyledir: duyguları anlama becerisi düşük olan çocukların %7.3'ü mutlu, %41.5'i üzgün, %36.6'sı kızgın, %14.6'sı nötr duygusal tepkilerini tercih etmişlerdir. Duyguları anlama becerisi orta düzeyde olan çocukların

%2.2'si mutlu, %43.1'i üzgün, %39.6'sı kızgın ve %15.1'i nötr duygusal tepkilerini tercih etmişlerdir. Duyguları anlama becerisi yüksek olan çocukların ise %3.2'si mutlu, %41.9'u üzgün, %49.5'i kızgın ve %5.4'ü nötr duygusal tepkileri tercih etmişlerdir. Araştırmaya katılan çocukların 3. Olay karşısında tercih ettiği duygusal tepkilerin duyguları anlama becerilerine göre farklılaşmadığı belirlenmiştir ($X^2_{(sd=6, n=359)}= 9.967, p>0.05$).

3. Olay için tercih edilen duygusal tepkilere ait yüzdelik değerler incelendiğinde; 1. ve 2. Olayda olduğu gibi "mutlu" duygusal tepkiyi tercih eden çocukların duyguları anlama becerisi düşük olan grupta daha fazla olduğu, bunu sırasıyla duyguları anlama becerisi orta olan çocuklar ve duyguları anlama becerisi yüksek olan çocukların takip ettiği görülmektedir.

Araştırmaya katılan çocukların ATT' de geçen üç olay karşısında göstermeyi tercih ettikleri davranışsal tepkilerin duyguları anlama becerilerine göre frekans ve yüzde ve X^2 değerleri Tablo 4'de verilmiştir.

Tablo 4. 60-72 Aylık Çocukların Duyguları Anlama Becerilerine Göre Akranlarına Karşı Göstermeyi Tercih Ettikleri Davranışsal Tepkilerin Frekans, Yüzde Dağılımı ve X^2 Testi Sonuçları

Duyguları Anlama Becerisi	Davranışsal tepkiler	1. Olay		2. Olay		3. Olay	
		n	%	n	%	n	%
Düşük	Prososyal	14	34.2	6	14.6	7	17.0
	Saldırgan	8	19.5	12	29.3	9	22.0
	Manipülatif	6	14.6	7	17.1	9	22.0
	Kaçıncı	13	31.7	16	39.0	16	39.0
Orta	Prososyal	125	55.6	56	24.9	70	31.1
	Saldırgan	18	8.0	75	33.3	47	20.9
	Manipülatif	25	11.1	32	14.2	36	16.0
	Kaçıncı	57	25.3	62	27.6	72	32.0
Yüksek	Prososyal	56	60.2	41	44.1	46	49.4
	Saldırgan	9	9.6	21	22.6	14	15.1
	Manipülatif	6	6.5	12	12.9	10	10.8
	Kaçıncı	22	23.7	19	20.4	23	24.7
		$X^2=11.413$ $p<0.05^*$ $sd=6$		$X^2=18.233$ $p<0.01^{**}$ $sd=6$		$X^2= 16.370$ $p<0.05^*$ $sd=6$	

Tablo 4 incelendiğinde 1. Olay karşısında duyguları anlama becerisi düşük olan çocukların %34.2'si prososyal, %19.5'i saldırgan, %14.6'sı manipülatif, %31.7'si kaçınmacı davranışsal tepkileri seçmişlerdir. Duyguları anlama becerisi orta düzeyde olan çocukların %55.6'sı prososyal, %8'i saldırgan, %11.1'i manipülatif ve %25.3'ü kaçınmacı davranışsal tepkileri tercih etmişken; duyguları anlama beceri düzeyi yüksek olan çocukların ise %60.2'si prososyal, %9.6'sı saldırgan, %6.5'i manipülatif ve %23.7'si kaçınmacı davranışsal tepkileri tercih etmişleridir. 1. Olayda araştırmaya katılan çocukların tercih ettiği davranışsal tepkilerin duyguları anlama becerilerine göre farklılaştığı tespit edilmiştir ($X^2_{(sd=6, n=359)}= 11.413, p<0.05$).

Çalışmaya alınan çocukların 1. Olay karşısında akranına karşı göstermeyi tercih ettikleri davranışsal tepkilerin, tercih edilme yüzdeleri incelendiğinde; çocukların duyguları anlama becerileri arttıkça prososyal davranışsal tepkinin tercih etme yüzdesi de artmıştır. Duyguları anlama becerisi düşük, orta ve yüksek olan çocukların sırasıyla prososyal davranışsal tepkiyi tercih etme yüzde değerleri şöyledir; %34.2, %55.6, %60.2. Bununla birlikte çocukların duyguları anlama becerisi arttıkça manipülatif ve kaçınma davranışsal tepkileri tercih etmeleri azalmıştır. Duyguları anlama becerisi düşük, orta ve yüksek düzeyde olan çocukların sırasıyla manipülatif davranışsal tepkiyi tercih etme yüzde değerleri şöyledir; %14.6, %11.1, %6.5. Duyguları anlama beceri düzeyi düşük, orta ve yüksek olan çocukların sırasıyla kaçınmacı davranışsal tepkiyi tercih etme yüzdeleri şöyledir; %31.7, %25.3, %23.7. Saldırgan davranışsal tepkinin tercih edilme yüzdeleri incelendiğinde; en çok oranda (%19.5) duyguları anlama becerisi düşük olan çocuklar, ardından

duyguları anlama becerisi yüksek olan çocuklar (%8) ve daha sonra duyguları anlama becerisi orta düzeyde olan çocuklar (%9.6) tarafından tercih edildiği görülmektedir.

2. Olay için duyguları anlama becerisi düşük düzeyde olan çocukların tercih ettikleri davranışsal tepkiler şöyledir; %14.6'sı prososyal, %29.3'ü saldırgan, %17.1'i manipülatif, %39'u kaçınmacı. Orta düzeyde duyguları anlama becerisine sahip çocukların %24.9'u prososyal, %33.3'ü saldırgan, %14.2'si manipülatif, %27.6'sı kaçınmacı davranışsal tepkilerini tercih etmişlerdir. Duyguları anlama becerisi yüksek düzeyde olan çocukların ise %44.1'i prososyal, %22.6'sı saldırgan, %12.9'u manipülatif ve %20.4'ü kaçınmacı davranışsal tepkileri tercih etmişlerdir. 2. Olay karşısında araştırmaya katılan çocukların tercih ettiği davranışsal tepkilerin, duyguları anlama becerilerine göre farklılaştığı görülmüştür ($X^2_{(sd=6, n=359)}=18.233, p<0.01$).

Duyguları anlama becerisi düşük olan çocuklar, 2. Olay için en fazla (%39) kaçınmacı davranışsal tepkiyi tercih ederken en az (%14.6) prososyal davranışsal tepkiyi tercih etmişlerdir. Duyguları anlama becerisi orta düzeyde olan çocuklar en fazla (%33.3) saldırgan davranışsal tepkiyi tercih ederken en az (%14.2) manipülatif davranışsal tepkiyi tercih etmişlerdir. Duyguları anlama becerisi yüksek olan çocuklar en fazla (%44.1) prososyal davranışsal tepkiyi tercih ederken en az (%12.9) manipülatif davranışsal tepkiyi tercih etmişlerdir.

Araştırmanın çalışma grubundaki çocukların 3. Olay karşısındaki göstermeyi tercih ettikleri davranışsal tepkilerin yüzde değerleri incelendiğinde duyguları anlama becerisi düşük olan çocukların %17'si prososyal, %22'si saldırgan, %22'si manipülatif ve %39'u kaçınmacı davranışsal tepkileri tercih etmişlerdir. Duyguları anlama becerisi orta düzeyde olan çocukların %31.1'i prososyal, %20.9'u saldırgan, %16'sı manipülatif ve %32'si kaçınmacı davranışsal tepkiyi tercih etmişlerdir. Duyguları anlama becerisi yüksek düzeyde olan çocukların ise %49.4'i prososyal, %15.1'i saldırgan, %10.8'i manipülatif ve %24.7'si kaçınmacı davranışsal tepkiyi tercih etmişlerdir. Çocukların 3. olay karşısında tercih ettikleri davranışsal tepkilerin, duyguları anlama becerilerine göre farklılaştığı belirlenmiştir ($X^2_{(sd=6, n=359)}=16.370, p<0.05$).

3.Olaya ilişkin veriler incelendiğinde çocukların duyguları anlama becerisi yükseldikçe prososyal davranışsal tepkilerin tercih edilme yüzdelerinin arttığı, saldırgan, manipülatif ve kaçınmacı davranışsal tepki tercihlerinin ise azaldığı görülmektedir. Buna göre duyguları anlama becerisi düşük, orta ve yüksek düzeyde olan çocukların sırasıyla prososyal davranışsal tepkiyi tercih yüzdeleri; %17, %31.1, %49.4; saldırgan davranışsal tepkiyi tercih yüzdeleri; %22, %20.9, %15.1; manipülatif davranışsal tepkiyi tercih yüzdeleri; %22, %16, %10.8'dir. Duygu anlama beceri düzeyi düşük, orta ve yüksek olan çocukların sırasıyla kaçınmacı davranışsal tepkiyi tercih yüzdeleri ise %39, %32, %24.7'dir.

TARTIŞMA VE SONUÇ

Bu bölümde çocukların (60-72 aylık) duyguları anlama becerilerine göre akranlarına karşı gösterdikleri duygusal ve davranışsal tepkilerinin farklılaşp farklılaşmadığını incelemek amacıyla yapılan çalışmanın bulguları özetlenmiş ve alt amaçlar literatür ışığında tartışılmıştır.

60- 72 aylık çocukların duyguları anlama becerilerine göre akranlarına karşı göstermeyi tercih ettikleri duygusal tepkiler farklılaşır;

Araştırmaya katılan çocukların, akranlarının proveke eden davranışlarına karşı, göstermeyi tercih ettikleri duygusal tepkilerin sadece 1. Olayda duyguları anlama becerisine göre farklılaştığı belirlenmiştir. Düşük, orta ve yüksek düzeyde duyguları anlama becerisine sahip çocukların 1. Olay için tercih ettikleri duygusal tepki yüzde değerleri incelendiğinde; olumsuz bir durum karşısında hissedilmemesi beklenen "mutlu" duygusal tepki, duyguları anlama becerisi düşük düzeyde olan çocuklar tarafından daha fazla tercih edilmiştir. 1. Olayda olduğu gibi 2. ve 3. Olaylarda da mutlu duygusal tepkiyi en az tercih eden grubun duyguları tanıma becerisi yüksek düzeyde olan çocukların olduğu görülmüştür. Bu durum onların olumsuz bir olay karşısında hissedecekleri duygusal tepkiyi doğru tanımlayamamalarından kaynaklanıyor olabilir. Aynı şekilde Denham vd. (1990) de çalışmalarında duygu ifadelerini tanıtmakta güçlük çeken çocukların olumsuz durumlar karşısında mutlu ifadesini tercih ettiklerini belirtmişlerdir (Denham ve Bouril, 1991).

Araştırmanın önemli bir diğer bulgusu; çocukların duyguları anlama düzeyleri arttıkça olaylar karşısında hissedecekleri uygun duygusal tepkiyi tercih yüzdeleri de artmıştır. Çocukların tercihleri incelendiğinde en çok tercih edilen duygunun beklenildiği gibi 1. ve 2. Olay için “üzgün”, 2. Olay için ise “kızgın”, olduğu saptanmıştır. Bu sonuç duyguları anlama becerilerindeki gelişimin, duyguların doğuracağı sonuçları yani sahip oldukları etkileri bilmenin yanı sıra olumlu veya olumsuz bir yaşantı karşısında kendi duygularını düzenleme ve hissettiği duyguyu doğru bir şekilde tanımlama becerisini de etkilediğini göstermektedir. Miller vd. (2006) alt sosyo-ekonomik düzeydeki okul öncesi eğitim kurumlarında eğitim gören çocukların duygusal becerilerinden duyguları tanıma, duyguları anlama, duyguları düzenleme ve duyguları olumsuz ifade etme ile sınıf davranışları arasındaki ilişkiyi araştırmışlardır. Araştırma sonuçları duyguları tanımanın duyguları düzenleme becerisini anlamlı düzeyde yordayan bir değişken olduğunu ortaya koymuştur.

60- 72 aylık çocukların duyguları anlama becerilerine göre akranlarına karşı göstermeyi tercih ettikleri davranışsal tepkiler farklılaşır;

Araştırmaya katılan çocukların, akranlarının provoke eden davranışlarına karşı göstermeyi tercih ettikleri davranışsal tepkilerin, ATT’de geçen tüm olaylarda, duyguları anlama becerilerine göre farklılaştığı tespit edilmiştir. Araştırma bulguları, çocukların duyguları anlama becerileri ile akranların provoke ettiği olaylarda prososyal davranışsal tepkiyi göstermeyi tercih etme sıklığı arasında doğru orantılı bir ilişkinin olduğunu göstermiştir. Bunun yanı sıra çocukların duyguları anlama becerileri arttıkça saldırgan, kaçınmacı ve manipülatif davranışsal tepkileri tercih etme yüzdelerinin ise azaldığı belirlenmiştir. Araştırmanın bu bulgusu duyguları anlama becerisi gelişmiş çocukların duygularının etkisi altında kalmadan yaşadıkları problemi çözücü tepkiler verdiklerini, verecekleri tepkinin karşı tarafta nasıl bir etki bırakacağı konusunda daha bilinçli olduklarını ve davranışlarını sosyal ilişkileri olumlu yönde etkileyecek şekilde düzenleyebildiklerini göstermektedir.

98

Duyguları anlama becerisi bir olayın bireyde hangi duygunun yaşanmasına sebep olacağını bilmesi becerisidir (Sroufe, 1997). Duyguları anlamada önemli olan, duyguların doğuracağı sonuçları yani sahip oldukları etkileri bilmektir (Davis, 2004). Çocuğun sosyal ilişki içerisinde bulunduğu arkadaşlarının duygularını anlayabilmesi ilişkinin devamı açısından gereklidir. Çünkü arkadaş ilişkilerinde karşıdaki bireyin hissettiği duyguyu anlamamak ya da yanlış anlamak karşıdaki kişiye verilecek tepkiyi belirleyeceğinden, ilişkinin sağlıklı bir biçimde sürdürülmesi açısından çok önemlidir (Dunn ve Hughes, 1998). Araştırmacılar, çocukların duygularını daha iyi anlayan ve tanıyan çocukların daha yüksek düzeyde olumlu sosyal davranışlar gösterdiklerini ve akranları arasında daha popüler olduklarını ortaya koymuşlardır (Downs ve Strand, 2008; Eisenberg vd., 1990; Zahn-Waxler ve Radke-Yarrow, 1990; Garner ve Waajid, 2012).

Miller vd. (2006) alt sosyo-ekonomik düzeydeki okul öncesi eğitim kurumlarına devam eden ve yaşları 3.5-5.2 arasında değişen çocuklar üzerinde yürüttüğü araştırma sonuçları; duyguları olumsuz ifade etme davranışının sınıf içi saldırgan davranışlarla, duyguları düzenleme becerisinin de sınıf içi sosyal becerilerle ilişkili olduğunu, duyguları düzenleme ve saldırgan davranışlar arasında ise ters yönlü bir ilişki olduğunu göstermiştir. Wippman (1982), tarafından yapılan bir araştırmada, çocuğun çevresi ile olan olumlu iletişimini duygusal gelişimin ve bilişsel esnekliğin olumlu yönde etkilediği belirlenmiştir (Argun, 2005).

Çocukların duygusal becerilerinin gelişimi doğumla başlar ve erken çocukluk dönemleri boyunca hızla artan bir ilerleme gösterir (Lemerise ve Arsenio, 2000). Duygusal becerilerin kazanılmasında en önemli dönem ise okul öncesi dönemdir. Bu dönemde çocuğun duygusal beceri gelişiminin eğitim programlarıyla desteklenmesi gerekmektedir (Ribes vd., 2005). Yapılan araştırmalarda erken çocukluk dönemi boyunca verilecek düzenli eğitimin çocukların başkalarının duygularını anlama, kendi duygularını yönetme ve olumlu davranışlar geliştirme konusunda olumlu etkilerinin olduğu görülmüştür (Denham vd., 2003; Denham vd., 2012; Saltalı, 2010). Bu nedenle çocukların duyguları anlama, duyguları tanıma ve duyguları ifade etme becerilerini geliştirecek etkinliklerin okul öncesi eğitim programları içerisine yerleştirilerek, bu becerilerin çocuklar tarafından kazanımının sağlanması gereklidir. Hatta okul öncesi dönemde duyguları anlama ve ifade etme konusunda sorun yaşayan çocuklar için özel programlar hazırlamalıdır. Okul öncesi eğitimde çocukta bu becerilerin kalıcı bir şekilde geliştirilmesi için okul-ebeveyn iş birliğinin sağlanması şarttır. Bu amaçla okul öncesi öğretmenleri, ailelerle grup veya bireysel görüşmeler yapmalı ve eğitim programına aile katılımı sağlamalıdır.

Bu çalışmada akrana karşısı gösterilen duygusal ve davranışsal tepkiler üzerinde duyguları anlama becerisinin belirleyiciliği incelenmiştir. Okul öncesi çocukların olumlu akran ilişkilerini etkileyen diğer değişkenlerin belirlendiği araştırmaların yapılması, konunun çok boyutlu yönünü ortaya koymasından yararlı olacaktır. Çünkü bu araştırma sonuçları çocuğun gelişiminin hangi yönlerden desteklenmesi gerektiği konusunda eğitimcilere ve annelere yol gösterici olacaktır. Bunun yanı sıra çocukların duyguları anlama becerilerinin nasıl geliştirileceği, desteklenmesi için eğitim-öğretim ortamlarının ve etkinliklerin nasıl düzenlenmesi gerektiği gibi konularda da araştırmalar yapılmalıdır.

KAYNAKÇA

- ARGUN, Y. (2005). “Anne Baba ve Öğretmenlerin Öğrenilmiş Güçlüğü İle Okulöncesi Çocukların Davranışsal-Duygusal Güçlüğü ve Kendilik Algısı Arasındaki İlişkinin İncelenmesi.” Yayınlanmamış Doktora Tezi. Dokuz Eylül Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İzmir.
- ARSLAN, Ü. (2012). “Okul Öncesi Eğitimde Temel Becerilerin ve Sosyal Davranışların Kazandırılması”, Okul Öncesi Eğitime Giriş. (Ed. Gelengül Haktanır). 6. Baskı. Ankara: Anı Yayıncılık.
- BAK, M. (2011). Çocuk Gelişimi. İstanbul: Cinius Yayınları.
- BARTH, J.M. ve ARCHIBALD, A. (2003). “The Relation Between Emotion Production Behavior and Preschool Social Behavior: in The Eye of The Beholder”, *Social Development*, 12(1): 67-90.
- BAŞAL, H.A. (2004). Gelişim ve Psikoloji. İstanbul: Morpa Yayınları.
- BAUMGARTNER, E. ve STRAYER, F.F. (2008). “Beyond Flight or Fight: Developmental Changes in Young Children’s Coping with Peer Conflict”, *Acta Ethologica*, 11: 16-25.
- BÜYÜKÖZTÜRK, Ş., KILIÇ ÇAKMAK, E., AKGÜN, Ö.E., KARADENİZ, Ş. ve DEMİREL, F. (2008). Bilimsel Araştırma Yöntemleri. Ankara: Pegem Akademi.
- BÜYÜKÖZTÜRK, Ş. (2011). Sosyal Bilimler İçin Veri Analizi El Kitabı. Ankara: Pegem Akademi.
- CRICK, N.R. ve DODGE, K.A. (1994). “A Review and Reformulation of Social Information Processing Mechanisms in Children’s Social Adjustment”, *Psychological Bulletin*, 33: 74-101.
- DAVIS, M. (2004). EQ Duygusal Zekanızı Ölçün. (Çev. Solina Silahlı). İstanbul: Alfa Yayınları.
- DENHAM, S.A. (1986). “Social Cognition, Prosocial Behavior, and Emotion in Preschoolers: Contextual Validation”, *Child Development*, 57: 194-201.
- DENHAM, S.A. ve COUCHOU, E. (1987). “Young Preschoolers’ Ability to Identify Emotion in Equivocal Situations”, Annual Meetings of the American Psychological Association, New York, ED291467.
- DENHAM, S.A., MCKINLEY, M.J., COUCHOU, E.A. ve HOLT, R. (1990). “Emotional and Behavioral Predictors of Preschool Peer Ratings”, *Child Development*, 61: 1145-1152.
- DENHAM, S.A. ve BOURIL, B. (1991). “Preschoolers’ Understanding of Challenging Peer Situations”, Biennial Meeting for Society Research in Child Development, Seattle, ED337251.
- DENHAM, S.A., BOURIL, B. ve BELOUAD, F. (1994). “Preschoolers’ Affect and Cognition About Challenging Peer Situations”, *Child Study Journal*, 24: 1-21.
- DENHAM, S.A. (1998). Emotional Development of Young Children. New York: Guilford.
- DENHAM, S.A., BLAIR, K.A., DEMULDER, E., LEVITAS, J., SAWYER, K. ve AUERBACH-MAJOR, S. (2003). “Preschool Emotional Competence: Pathway to Social Competence?”, *Child Development*, 74: 238-256.
- DENHAM, S.A., BASSETT HAMADA, H. ve WYATT, T.M. (2010a). “Gender Differences in the Socialization of Preschoolers’ Emotional Competence”, *New Directions for Child and Adolescent Development*, 128: 29-49.
- DENHAM, S.A., JI, P. ve HAMRE, B. (2010b). Compendium of Social-Emotional Learning and Associated Assessment Measures. Chicago, IL: Collaborative for Academic, Social, and Emotional Learning.
- DENHAM, S.A., BASSETT HAMADA, H., WAY, E., MINCIC M., ZINSSER, K. ve GRALING, K. (2012). “Preschoolers’ Emotion Knowledge: Self-Regulatory Foundations, and Predictions of Early School Success”, *Cognition and Emotion*, 26(4): 667-679.
- DOWNS, A ve STRAND, P.(2008). “Effectiveness of Emotion Recognition Training for Young Children with Developmental Delays”, *Journal of Early and Intensive Behavior Intervention*, 5(1): 75-89.
- DUNN, J. ve HUGHES, C. (1998). “Young Children’s Understanding of Emotions Within Close Relationships”, *Cognition and Emotion*, 12: 171-190.
- EISENBERG, N., FABES, R.A., MILLER, P.A., SHELL, R., SHEA, C. ve MAY-PLUMLEE, T. (1990). “Preschoolers’ Vicarious Emotional Responding and Their Situational and Dispositional Prosocial Behavior”, *Merrill-Palmer Quarterly*, 36: 507-528.

- ELİBOL GÜLTEKİN, S. (2008). “5 Yaş Çocuklarının Sosyal Becerilerinin Bazı Değişkenler Açısından Değerlendirilmesi.” Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Ankara Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- GANDER, M.J. ve GARDINER, H.W. (2010). Çocuk ve Ergen Gelişimi. (Çev: Ali Dönmez, H. Nermin Çelen ve Bekir Onur) 7. Baskı. Ankara: İmge Kitabevi.
- GARNER, P. W. ve WAAJID, B. (2012). “Emotion Knowledge and Self-Regulation as Predictors of Preschoolers’ Cognitive Ability, Classroom Behavior, and Social Competence”, *Journal of Psychoeducational Assessment*, 30(4): 330-343.
- IZARD, C., FINE, S., SCHULTZ, D., MOSTOW, A., ACKERMAN, B. ve YOUNGSTROM, E. (2001). “Emotion Knowledge as a Predictor of Social Behavior and Academic Competence in Children at Risk”, *Psychological Science*, 12: 18-23.
- KUYUCU, Y. (2012). “Duyguları Anlama Becerileri Farklı Düzeydeki Çocukların (60-72 Ay) Akranlarına Karşı Gösterdikleri Duygusal ve Davranışsal Tepkilerin İncelenmesi.” Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Selçuk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya.
- LEMERISE, E. ve ARSENIO, W. (2000). “An Integrated Model of Emotion Processes and Cognition in Social Information Processing”, *Child Development*, 71: 107-118.
- MILLER, A.L., FINE, S.E., GOULEY, K.K., SEIFER, R., DICKSTEIN, S. ve SHIELDS, A. (2006). “Showing and Telling About Emotions: Interrelations Between Facets of Emotional Competence and Associations with Classroom Adjustment in Head Start Preschoolers”, *Cognition and Emotion*, 20(8): 1170-1192.
- RIBES, R., BISQUERRA, R., AGULLO, M.J., FIELLA, G., SOLDEVILLA, A. (2005). “An Emotional Curriculum Proposal for Early Childhood (3 to 6 years)”, *Cultura y Educación*, 17(1): 1-13.
- SALTALI, N. (2010). “Duygu Eğitiminin Okul Öncesi Dönem Çocuklarının Duygusal Becerilerine Etkisi.” Yayınlanmamış Doktora Tezi. Selçuk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya.
- SAN BAYHAN, A. ve ARTAN, İ. (2007), Çocuk Gelişimi ve Eğitimi. İstanbul: Morpa Yayınları.
- SROUFE, L.A. (1997). *Emotional Development: The Organization of Emotional Life in The Early Years*. UK, Cambridge: Cambridge University Press.
- TEPELİ, K., YILMAZ, E., KUYUCU, Y. (2012). “Denham Duygu Anlama Testi’nin Türkçeye Uyarlanması ve Geçerlik-Güvenirlik Çalışması” Yayın Aşamasında Araştırma Raporu.
- TEPELİ, K., KUYUCU, Y. (2012). “Akran Tepki Testi’nin Türkçeye Uyarlanması ve Geçerlik-Güvenirlik Çalışması” Yayın Aşamasında Araştırma Raporu.
- TRENTACOSTA, C.J., IZARD, C.E., MOSTOW, A. J. ve FINE, S.E. (2006). “Children’s Emotional Competence and Attentional Competence in Early Elementary School”, *School Psychology Quarterly*, 21(2): 148-170.
- ZAHN-WAXLER, C. ve RADKE-YARROW, M. (1990). “The Origins of Empathic Concern”, *Motivation and Emotion*, 14: 107-130.
- ZEMBAT, R. ve UNUTKAN, R. (2001). *Okul Öncesi Dönemde Çocuğun Sosyalleşmesinde Ailenin Yeri*. İstanbul: Yapa Yayıncılık.